

першу тезу – не поверне влада довіри народу, будь-яка реформістська політика не має сенсу. Майдан дав підтримку групі політиків, майже 70% населення були за швидкі, динамічні реформи. Як скористалася цією підтримкою народу ця група? Да ніяк. Перегризлися за посади, перерозподілили годівниці і пішло ще гірше, ніж до Майдану. Остаточо вбили Надію для народу і Віру у добру перспективу України. І усі – влада і опозиція – галасують про любов до народу.

Тому теза друга – настав час кардинальної ротації еліт. І справа тут не у віці політиків. Молоді політики можуть бути корумповані більше, ніж старі. Мабуть треба починати з виборів президента України. Обирати людину зрілу політично і ділову. Скажуть – покажи такого! Серед кандидатів будуть різні. Піддамся маніпуляціям свідомістю, особливо на тлі регіональних симпатій, – хоч корумпований, але наш, то тоді не треба скіглити на долю. Бачили очі, що вибирали, то й живіть в корумпованій державі.

Безумовно, треба робити кардинальну зміну у Верховній Раді, яка є джерелом влади олігархів, постійно дурить народ. Перед парламентськими виборами 2007 року усі партії обіцяли відмінити недоторканість депутатів. Обралися, засіли у залі, почали творити неподобства аж до мордо биття і забули про свої обіцянки.

Теза третя і остання у цьому виступі. Здійснювати реформи, боротися за найвищі посади в Україні без вивчення політичної свідомості в цілому в країні, в регіонах, без аналізу зсувів в настроях населення – це гра в орел і решку, або блукання джунглями без карти і компаса.

Наші політики згадують про вивчення суспільної думки тільки перед виборами і то тільки в одній площині – рейтинг політиків і партій. Пройшли вибори – і це забувають. Що ж, мабуть. Україна ще не доросла до того, щоб держава і політики зрозуміли, щоб здійснювати реформи в інтересах народу – треба знати, чи бажає таких реформ народ і які наслідки будуть мати ці реформи.

А. М. Круглашов

ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

В статті аналізуються стан і основні тенденції розвитку політичної науки в сучасній Україні. Обґрунтовуються рекомендації для наукової, освітянської, експертної спільноти політологів, а також для офіційних установ нашої держави.

Ключові слова: політична наука, політологія, асоціація політичної науки

Вступ. Українська політична наука, в сучасному її вигляді, має доволі коротку історію. На теренах України вона отримує можливості для вільного

розвитку лише наприкінці горбачовської перебудови – на початках періоду незалежності. Але за цей час нею та її представниками пройдено чималий шлях, наповнений як напруженими творчими пошуками та відповідними здобутками, так і чималими розчаруваннями і похибками. Тому перед ученими, що творять вітчизняну політологію, постає потреба осмислити пройдене на цьому шляху, віддати належне отриманим результатам і тим, хто до них причетний, з ким пов'язані певні досягнення вітчизняної політології. Водночас, за ці ж роки у вітчизняній політології як науці, так і академічній дисципліні накопичилось чимало проблем, що потребують вирішення.

В цій розвідці автор прагне охопити окремі проблемні питання становлення та подальших перспектив розвитку вітчизняної політології, а також викладання політології у вищій школі України, з тим, щоби викликати широку дискусію у нашому професійному середовищі, яка вкрай необхідна для її подальшого поступування. При цьому вважаю за потрібне звернути увагу академічного співтовариства на кадрові, інституційні та інші професійні проблеми політологів України, запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

1. Здобуте: загальні підсумки періоду формування вітчизняної політології

Перша за все, зупинимося на тих аспектах розвитку вітчизняної політології, які варто віднести до її надбань. До таких належить створення певної нормативно-правової бази, яка конститує політичну науку, закріплює її місце в системі наукового знання, забезпечує необхідний рівень її вивчення та викладання у ВНЗ України. Безумовно, завдяки цьому чиннику, політологія перетворилася на визнану державою окрему науку, самостійну галузь знання, достатньо цілісну систему професійної підготовки відповідних фахівців усіх існуючих у нашій країні рівнів їх кваліфікації (від бакалавра до доктора наук).

Відбулась не менш важлива для долі нашої науки її різнобічна та різнорівнева інституціоналізація[1]. Набули виразного значення провідних наукових центрів формування сучасного політологічного знання такі академічні Інститути як Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН імені акад. Кураса, Інститут держави та права імені акад. Корецького, Інститут світової економіки та міжнародних відносин[2]. Діє мережа неакадемічних державних інститутів як ось Інститут стратегічних досліджень, Інститут проблем національної безпеки, а також низка недержавних аналітичних центрів, серед яких провідна роль, мабуть, має бути визнана за Центром імені Олександра Разумкова. Гідну конкуренцію цим структурам складають профільні кафедри в провідних університетах України: Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному університеті Києво-Могилянська Академія, Донецькому, Львівському, Одеському, Харківському, Чернівецькому та низці інших національних університетів. В них, без перебільшення, формуються цікаві столичні та регіональні наукові школи, зі своїм профілем досліджень, методологічними уподобаннями та певними, часом доволі вагомими,

науковими результатами.

Не дивно, що в наслідок дії цих двох факторів, успішно вирішене завдання створення критично необхідного для існування як наукової галузі, так і системи підготовки фахівців-політологів кадрового потенціалу[3]. В тому числі й фахівців вищої кваліфікації – кандидатів та докторів наук. Тепер кількість докторів політичних наук давно наближається до першої сотні, а кандидатів ледь не до тисячі[4] (ці дані потребують уточнення станом на 2009 рік). Щоправда, вирішення, часом форсоване і переважно екстенсивними методами, завдання підготовки кадрів політологів призводить до низки проблем, про які йтиметься далі.

Не менш важливою для долі будь-якої науки, її самовідтворення, а тим більше, висхідного розвитку, є належне функціонування мережі професійних комунікацій. І основи такої мережі, принаймні, за основними кількісними показниками, в Україні закладені. В нас виходять десятки професійних видань, переважно, наукових збірників, вагома частина яких визнані ВАКом України як фахові за напрямком політичних наук. З'являються і стверджуються профільні журнали. Деякі з них, на жаль, припинили своє існування («Нова політика», «Політична думка», «Політика і час» тощо), інші - продовжують виходити друком («Людина і політика»). Серед них є й такі, що за доволі короткий час набувають широкої популярності та авторитету у професійному середовищі (наприклад, «Політичний менеджмент»). Щоправда, в цілому варто відзначити переважання професійних видань без виразного наукового та тематичного профілю, відповідного колективного обличчя авторського складу. Ці обставини заважають більш широкій презентації фахових видань, можливістю використання цих ресурсів національним експертним середовищем та іншими зацікавленими читачами.

Особливо відрадно відзначити, що останніми роками помітніше відбувається інтеграція вітчизняної науки та її найактивніших представників у європейські та світові професійні мережі. Все більше політологів здобувають повністю або частково знання та кваліфікацію у закордонних ВНЗ, стажуються у провідних наукових центрах світу. Також, поки ще далеко не масово, але поодинокі науковці та викладачі запрошуються на більш чи менш тривалий термін для викладання у ВНЗ зарубіжжя, і, що особливо важливо, в авторитетні західні академічні центри.

Ці та інші аспекти формування вітчизняної політичної науки дозволяють констатувати завершення її установчого періоду, що відкриває можливості та ставить питання про перехід її на якісно інший щабель подальшого розвитку. Але, рівень цього щабля та подальші перспективи української політології, значною мірою визначають як проблемні питання нашої галузі, так і повнота їх розуміння професійним середовищем, наша здатність і бажання своєчасно, в максимально повному обсязі вирішувати назрілі питання своєї галузі наукових знань і сфери підготовки фахівців. Тому більш детально розглянемо саме проблемні питання української політичної науки.

2. Гостра емпірична недостатність і «плагіатокульоз»: час перейти від діагностики до лікування

Перш за все, відзначу власні враження від переважаючих тенденцій у вітчизняній політичній науці. На першому місці у проблемному ряді, стоїть питання якості наукового процесу, його методологічної складової. Поруч із появою все більшої кількості наукових праць, як індивідуальних, так і колективних, захищених дисертацій, складається стійке враження про суттєве переважання робіт нормативістської спрямованості[5] та компілятивного характеру. Вони, у кращому разі, слугують виконанню все ще актуального завдання транзиту сучасної наукової термінології, розвитку її понятійного апарату та імплементації деяких інших здобутків передусім зарубіжних учених та наукових шкіл у вітчизняне академічне середовище. У гіршому, такі роботи закріплюють формальне ставлення до наукового процесу як доволі механічного текстотворення. Такі полегшені настанови щодо ремесла науковця породжують відповідний набір професійних цінностей, який циркулює у нашому середовищі у вигляді чи то «старорежимного»: «Ученым можеш ты не быть, но кандидатом стать обязан» і закінчуючи більш сучасним доброзичливим побажанням досвідчених колег початківцям «Спершу – захистись, а вже потім будеш займатися наукою». Потім, нерідко, чомусь може не статися...

Відтак текстів, маркованих як належних до політичної науки, з'являється все більше, а питома вага вартих уваги, на жаль, якщо і зростає, то менш помітно.

Якщо наслідитись запропонувати умовний діагноз цього проблемного стану вітчизняної політичної науки, то він може бути визначений як «гостра емпірична недостатність», гіперкомпенсована нахилом до абстрактного теоретизування у переважно компілятивних працях. Становлення первинного наукового капіталу в нас нерідко відбувається у відповідності до перефразованої Марксової фрази, яка завершує перший том його відомої праці, а саме «компіляторів компілюють...». На жаль, компілятивність сягає такого рівня, що виникає питання, чи має наша наукова галузь та її представники скільки-небудь надійні запобіжники проти її подальшого поширення? Не стають поки що темою належного публічного обговорювання і солідарного реагування наукового співтовариства випадки такого потворного явища, як плагіат. Не схоже, що такої проблеми немає, але з відсутності належної реакції на неї можна необережно зробити надто оптимістичні висновки.

Очевидно, що нахил до вторинного теоретизування породжується багатьма впливовими причинами. Серед них не лише традиція вітчизняного гуманітарного знання[6], довгі роки обтяженого відомою з історії німецької філософії XIX ст. академічною «втечею від практики в теорію», догматизмом, заідеологізованістю та кастовістю. Свій прикрий вплив продовжують чинити мовні та комунікаційні бар'єри на шляху спілкування українських учених із зарубіжними своїми колегами. Чимале значення має й фактор неналежного, вибіркового, довольного фінансування теоретичних та прикладних дослідницьких проєктів. А ті проєкти, які потрапляють під роздачу скудних

фінансових ресурсів, як правило, позначені «києвоцентризмом», тобто неконкурентними умовами доступу до них вчених і творчих колективів із столиці та регіональних наукових чи то освітніх установ. Загальний дефіцит фінансових та інформаційних ресурсів, проблеми прозорості конкурсів наукових тем та розробок, брак належної професійної конкуренції, неминуче породжують сумнівну ефективність дослідницького процесу. До того ж замовники, а саме політична та управлінська еліта, потребують або переважно технологічних розробок, або претензійно-презентаційних видань. Останні покликані потішити її власне самолюбство чи слугувати підтвердженням зовнішнього престижу тих інституцій, які вони очолюють. Чи має це і яке саме відношення до наукового процесу – питання, радше риторичне. А навіть достойні за своїм авторським складом та кінцевим продуктом наукові розробки зустрічаються на стадії реалізації з хронічною проблемою ігнорування замовниками внесених їх авторами пропозицій та рекомендацій. Звідси, неминуче походить деформована якість як самого дослідницького процесу, так і проблема використання тих текстів, які відбивають його підсумки.

Таким чином, незважаючи на те, що в політичній науці працюють десятки високопрофесійних авторитетних науковців, які мають вагомий особистий доробок і втілюють високі стандарти професійної етики, відтворення вітчизняного наукового потенціалу відбувається переважно екстенсивним шляхом і обтяжене невирішеними проблемами забезпечення його високої якості. Все гостріше стає проблема актуальності та успішності процесу написання та захистів дисертаційних праць, їх неузгодженість між собою (дублювання тем, повтори сюжетів, брак інноваційного результату тощо). Помітним є зростаючий розрив між все детальнішою формалізацією процесу підготовки та захисту дисертаційних праць та труднощами із забезпеченням належного контролю за їх науковою якістю та результативністю самим академічним співтовариством.

3. Вчимо: кого і для чого?

Світові тенденції засвідчують ефективність подальшого цілеспрямованого синтезу науки та навчального процесу, які досягають, в разі успішності такого об'єднання, синергетичного та кумулятивного ефекту. Тому для нашого професійного середовища підготовка майбутніх фахівців, її складові, власне, аналіз місця випускників політологічних кафедр на національному, європейському та глобальному ринку праці є питаннями життяво важливими і, навіть, визначальними. Проте місце політологів на українському ринку праці визначається щонайменше суперечливими тенденціями. З одного боку, практичний досвід підтверджує, що здібні наші випускники охоче приймаються на державну службу та в органи місцевого самоврядування, сезонно чи навіть на довготривалій основі потрібні політичним партіям та громадсько-політичним організаціям. Зацікавлені в них у ЗМІ, як у загальнонаціональних, так і регіональних, і цей попит далеко ще не задоволений, в системі освіти тощо. Але їх працевлаштування обтяжується стихійністю та непорядкованістю цього процесу, починаючи

від формування державного замовлення і закінчуючи спрямуванням на перше робоче місце випускників. На жаль і навіть сором, відповідні управлінські структури в системі виконавчої влади і МОН України не спромоглися розробити скільки-небудь дійову систему державного маркетингу ринку праці випускників ВНЗ у цілому, політологів зокрема. Тому існуюча система держзамовлення є нецільовою, хаотичною і надлишкове витратною. Як система освіти загалом, так і професійна підготовка фахівців-політологів стає свого роду «опалюванням космосу». А в час енергетичної та інших системних криз це аж надто велика розкіш...

Окремою складовою цієї «мегапроблеми» є питання унормування місця на ринку праці бакалаврів політології. Не маючи відповідних юридичних підстав для праці в системі державних установ, майже всі бакалаври змушені продовжувати своє навчання як спеціалісти та магістри. Проте ця «приреченість» на подальшу освіту тягне за собою одразу дві наступні проблеми. Перша з них – доля спеціалістів, які незабаром мають стати анахронізмом у рамках виконання нашою країною своїх зобов'язань із впровадження в життя Болонського процесу. І, в такому випадку, постане ще одна, друга проблема - загроза тотальної «магістеризації» випускників бакалавріату, політологів у тому числі. Ця сумна перспектива вже дається взнаки та впливає на якість навчального процесу. Одним із наслідків її не вирішення буде втрата і без того не надто оптимістичної перспективи визнання відповідних українських дипломів на європейському та світовому ринку. В зв'язку з цим, наша вища школа зустрічається з низкою викликів, відповісти на які їй поки що не до снаги. Щоб не допустити реалізації такого похмурого сценарію, подальшої дискредитації нашого фаху, політологічне співтовариство повинне ініціювати фахове обговорення цих питань знизу догори, та запропонувати невідкладне їх вирішення.

Не можу оминати увагою і тієї нової проблеми, що виникла в наслідок окремих реформаторських устремлінь керівництва МОНУ. Йдеться про місце політології у ВНЗ як загальноосвітньої дисципліни. Чи часта місце переходити до її вільного вибору студентами? Окрім суто технічних і організаційних труднощів відзначаю набагато більш принциповий момент. Політична культура та рівень політичної інформованості наших співвітчизників засвідчує гостру потребу у подальшому, посиленому розвитку їх громадянської та політичної освіти, подолання її браку навіть у середовищі випускників ВНЗ, не кажучи за рівень середньої освіти. На цьому тлі ухвалення рішення про факультативне вивчення політології означатиме згортання і без того незадовільного процесу подолання політичної «неписемності» українських громадян, насамперед їх майбутньої еліти. Тому навряд чи припустимо, що під вірними гаслами демократизації навчального процесу, закладається системний брак політичної освіти та обмежується базова політична підготовка громадян, а тим більше випускників ВНЗ, які визначатимуть долю країни вже у недалекому майбутньому. Вважаю, що політологічна громадськість має наполегливо та аргументовано протестувати проти цього рішення не з позицій відстоювання своїх корпоративних інтересів, а з огляду на ті суспільно-політичні потреби,

що таким чином залишаються знехтуваними. Впевнений, що і II Конгрес політологів повинен цей протест включити у свої підсумкові документи, а лідери наших професійних об'єднань мають донести його до можновладців та управлінців освітию.

До речі, переконаний, що і в системі середньої освіти має бути знайдене гідне місце для елементарної політичної освіти. Це також наше спільне завдання - запропонувати та наполегливо відстоювати належне вирішення цих завдань.

4. Mens sana in corpore sano, або про дух і тіло нашої корпорації

Важливим фактором формування вітчизняної політичної науки вистає спроможність самих політологів до професійної самоорганізації, формулювання та відстоювання своїх професійних інтересів. Перешкодою на шляху цьому виступає розпорошеність політологічних центрів, слабка міжінституційна та недостатньо розвинута горизонтальна міжособистісна комунікація. Не меншою проблемою, якщо не безпосередньо загрозую академічному середовищу, виступає брак академічного етосу, викривлення деонтології в професійному середовищі.

Формування вульгарної версії ринкових відносин у країні значно вплинули на систему як загальнолюдських, так і професійних цінностей. Ці впливи не оминули й політологів України. Не вдаючись в розгорнуту характеристику моральних деформацій, зауважимо на існуванні у вітчизняному науковому середовищі такого ганебного явища, як замовні праці, включно з виконанням дисертацій будь-якого рівня для людей, що дуже далекі від науки[7]. Як правило, такими замовниками виступають окремі представники бізнес та політичної еліти. Адже очевидно, що перебуваючи в надзвичайно щільному графіку економічної діяльності чи то управлінської праці, займатися науковими дослідженнями просто неможливо. Але низці представників цих соціальних верств, із різних, і не завжди раціонально вмотивованих причин, кортить додати до своїх здобутків також і суто академічні титули. Це "надає" замовникам відчуття своєї власної значимості, підвищує у їх власних очах престиж та соціальний статус. Проблема полягає в тому, що такі явища дискредитують нашу управлінську еліту в цілому, та й небагато додають поваги для бізнес-еліти. Окрім суто атрибутивних символічних функцій такі придбані "на чорному тіньовому ринку"[8] ступені додатково творять стан самоізоляції еліти, штучно живлять притаманні їй уявлення про свою самодостатність та всемогутність, що й без того є виразними рисами чималої кількості їх представників. Але така практика корумпує і саме академічне середовище, деформує його систему цінностей і в ньому самому створює атмосферу подвійних стандартів, що не може не позначитися на стані нашої професійної етики, авторитеті наукової корпорації та її представників. Така гостра та сумна тема також потребує дискусій у професійному середовищі, вироблення належних контрзаходів, і все це вкрай необхідне для його самоочищення.

На вирішення цих та інших завдань може бути спрямована діяльність Асоціації політичних наук України. На мою думку, її пріоритетними

завданнями можуть стати наступні. По-перше, це сприяння подальшій інтеграції українських політологів та політології в європейські та світові професійні об'єднання та асоціації. Така інтеграція вкрай потрібна та назріла і донині вона відбулась скоріше на індивідуальному рівні, чого вже недостатньо.

Важливою сферою діяльності Асоціації може стати створення та підтримка проектних команд, тих наукових колективів, які здатні запропонувати та здійснити актуальні дослідження на сучасному науковому рівні. Щоби успішно виконати ці завдання, сама Асоціація має бути внутрішньо структурована. Наприклад, на таких засадах варто почати з утворення тематичних об'єднань. Для початку можна створити, наприклад, 5 – 7 активно діючих основних секцій. Такими можуть стати секції історії політичних вчень та політичної теорії, європейської інтеграції, дослідження проблем національної та світової безпеки, етнополітології, політичної регіоналістики тощо. На місцевому рівні бажано утворювати регіональні відділення, але, мені здається, що такі утворення краще діятимуть не на суто обласному рівні, а в рамках більш крупних міжобласних формувань. Втім, остання пропозиція не принципова.

Не менш важливою складовою діяльності Асоціації має стати ініціювання створення нових видавничих проєктів, серед них бодай одного національного політологічного видання, найкраще, якісного журналу з регулярною періодичністю виходу, який би виходив одночасно українською та англійською мовами. В ньому могли би друкуватись найбільш вагомі, проблемні, імпульсні статті, що визначають рівень вітчизняної науки та задають тон обговоренню важливих суспільно-політичних проблем та питань розвитку власне наукового середовища. Поруч із цим, як окремим інституціям, так і Асоціації варто домагатись входження кращих наукових видань у європейські та світові бази.

Вважаю за доцільне запропонувати у рамках Асоціації обговорити можливість введення, методологію й саму систему проведення щорічного рейтингу профільних політологічних кафедр ВНЗ України за основними об'єктивними показниками та, за науково-дослідницькими і кадровими показниками - політологічних науково-дослідницьких центрів.

Насамкінець, саме АПНУ могла би скоординувати, поруч із науково-методичною комісією МОНУ, найбільш широке фахове опрацювання проєктів професійних стандартів в галузі підготовки політологів (бакалаврів та магістрів), а з ВАК України - стану якості підготовки наукових кадрів для політичної науки. Їй же належить взятися до формування засад професійної етики, просування її в повсякденне життя професійної спільноти (принаймні, тих із них, які є членами самої Асоціації).

Висновки

Таким чином, підбиваючи загальні підсумки, можна із певним задоволенням відзначити, що українська політична наука завершує період свого кадрового, інституційного становлення як наукова дисципліна та академічна галузь. Зусиллями її першопрохідців, представниками

старшого та середнього покоління вітчизняних політологів сформовано її нормативний фундамент, зведені несучі інституційні конструкції. Але в самій цій будівлі залишається багато невирішених нагальних проблем, які вимагають поглибленого аналізу, уважного врахування зарубіжного досвіду їх вирішення. А за цим необхідним стає об'єднання зусиль як окремих науковців, так і всієї нашої професійної громади, яка починає усвідомлювати свої поточні та стратегічні інтереси, виділяти в них важливе та другорядне, мінливе та перспективне. За часом колективних рефлексій[9] неминуче має настати доба нових дій та творення вищої, віднині існуючої, якості вітчизняної політичної науки.

1. Федорчук О.О. Основні етапи розвитку політології в Україні: сутність і характеристика. – <http://interkonf.org/ftdorchuk-o-0snovni-etapi-rozvitku-politologiyi-v-ukrayni-sutnist-i-harakteristika> Дата перегляду 30 квітня 2009 року 2. Рудич Ф. Политическая элита или политология? Киевский телеграф. 27 июля – 2 августа 2007. – № 30 (376). 3. Габріелян О. Політична наука в Україні: проблеми реформування та інституціоналізація - http://www.intellect.org.ua/index.php?lang=u&theme_id=0&material_id=32634 Дата перегляду 26 квітня 2009 р. 4. Кармазіна М. Політична наука: дисертаційний аспект // Політичний менеджмент. – 2009. - № 2 (35). – С. 17. 5. Мацієвський Ю. Між функціоналізмом та нормативізмом: академічна політологія в Україні на початку ХХІ ст. // Людина і політика. – 2004. – С. 6. Тягло О. Українська наука про політику. Спроба оцінки потенціалу // Політичний менеджмент. – 2004. - № 1 (4). – С. 3 – 18. 7. Липа К. Науковий екстрим. Як не стати вченим // Тиждень. - № 16 – 17 (77 – 78). – С. 48 – 49. 8. Юревич А.В. Тіньова наука.ru // Вісник національної академії наук України. – 2006. - № 9. – С. 61. 9. Рудич Ф. Політична наука в Україні: стан і перспективи // Політичний менеджмент. – 2003. - № 1. – С. 3 – 17.

М. С. Кармазіна

ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ: ОГЛЯД МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ТА МОДЕЛЕЙ ПРОЦЕСУ

Стаття присвячена аналізу становлення та розвитку методологічних підходів до вивчення процесу прийняття політичних рішень. Висвітлюється внесок в осягнення проблеми Г.Лассвелла, Ф.Гантера, Г.Лінблома, Г.Спенсера та інших.

Ключові слова: теорія прийняття політичних рішень, агенти державної політики, елітистські, плюралістські, марксистські моделі прийняття рішень

Прийняття політичного рішення – складний багатоступінчатий процес. Якщо спробувати схематично його відтворити, то можна отримати умовну схему у такому вигляді: аналіз інформації – відбір фактажу, який би можна було витлумачити/сприйняти як «проблему» – констатація «проблеми» – визначення цілей, у зв'язку з посталою проблемою – вироблення стратегії та тактики її «розв'язання» – конкретизація інструментів, що будуть